

Autorica: Žana Hrkać

„Onako kako lađe računaju na luke tako i planinari računaju na planinarske kuće, to su im njihova sidrišta i uporišta „– riječi su prof. Umberto Girometta

Hrvatsko planinarsko društvo Mosor 10. listopada 2021. godine slavi 90. godišnjicu svog planinarskog doma „Umberto Girometta“ na Mosoru. Mosorski planinarski dom, koji ponosno nosi ime najzaslužnije osobe za njegovu izgradnju, prva je planinarska kuća koja je sagrađena u Dalmaciji. Kroz burne godine svog postojanja, građen, rušen i obnavljan, izuzetnim entuzijazmom mnogih pojedinaca koji su svoju ljubav prema Mosoru i planinarstvu nesebično utkali u ovaj velebni dom, danas je dom na ponos planinarstvu i HPD Mosor.

HPD Mosor osnovan je 04.12.1925. godine i od samog početka svog postojanja aktivno radi na pokretanju raznih akcija, od organiziranja izleta, edukacije mladih, pošumljavanja Mosora, markiranja staza, organiziranja humanitarnih akcija. Misao o potrebi gradnje planinarske kuće na planini Mosor jednostavno se nametala jer uspješan razvoj planinarstva nije se mogao zamisliti bez prikladnih planinarskih kuća i skloništa. Posebno je to vrijedilo za planine dinarskog vijenca poznate po svojoj surovj ljepoti.

I prije početaka organiziranog planinarstva u Dalmaciji, planina Mosor privlačila je brojne ljubitelje prirode i znanstvenike. Dolazak stranaca i zanimanje za planinarenje bio je velik, ali zbog nepostojanja objekta u kojem se moglo boraviti, Mosor su mogli obilaziti samo po danu koliko su im mogućnosti dozvoljavale. Historiografu Alfonsu Paviću pl. Pfauenthal (1839. – 1919.) , velikom Poljičkom dobrotvoru, pripada zasluga što je planinu Mosor približio planinarima. Njegovim nastojanjem sagrađena je šumarska kuća (Lugarnica) na Užinskoj kosi 1903. g, koja je splitskim planinarima bila prvo sklonište pod kojim su mogli osjetiti planinu i posebni osjećaj boravka na njoj. Bilo je to vrijeme kad su šumarske vlasti pokrenule pošumljavanje Mosora tako da su lugarnice bile neophodne za njihove aktivnosti. Planinari koji su planinarili po Mosoru koristili su lugarske kuće kako bi mogli boraviti u planini, ali one nisu bile najadekvatnije tako da je planinarski dom na Mosoru bila neophodan.

Tadašnji predsjednik Mosora profesor Umberto Girometta znao je kolika je važnost planinarskog doma te u jednom svom članku o Mosoru piše “ Tko je u ljutom kršu proživio tešku oluju, snježnu mećavu ili mračnu buru, taj može da ocjeni koju ulogu imaju planinarske kuće ili skloništa.“ Njegovom inicijativom, 1927. godine HPD Mosor donosi odluku o gradnji planinarskog doma.

Mjesto gradnje doma odabrano je prema savjetu prof. Giromette, u srednjem dijelu Mosora, podno izvora Veliki Ljuvač na nadmorskoj visini od 900m u predjelu zvanom Poljičine. Mjesto je s planinarskog i hidrografskog gledišta bilo upravo idealno. Prigodom izviđanja i traženja pogodnog mjesta za izgradnju doma seljaci Sitna Gornjeg, shvaćajući značaj podizanja takvog objekta, podržali su planinare Mosora dajući besplatno ne samo potrebno zemljište za gradnju doma već i radnu snagu. Kolika je u ono vrijeme bila povezanost planinara i mještana podno Mosora te njihova uzajamna gostoljubivost govori izjava prof. Girometta u članku o planiranoj izgradnji doma na Mosoru koji je objavio u časopisu „Novo doba“ pod pseudonimom „Spelaeus“:

“Onako, kako su Mosoraši do sada znali da u nuždi pokucaju na seoska vrata, koja su se njima uvijek gostoljubivo otvarala, tako će u ovoj nuždi da pokucaju na ona gradska; a ja se čvrsto nadam, da će se tom zgodom grad znati da takmiči selom i planinom koje su širokogrudnom gostoljubivošću uvijek primale splitske planinare, naše nadobudne Mosoraše.

Izvor: Arhiva HPD-a Mosor

Mjesto gdje se planirao izgraditi dom jest u pravom smislu riječi oaza u ljutome kršu. Pod samim se izvorom Velikog Ljuvača koji izbija podno surih stijena smjestio zeleni dolac u čijoj se sredini nalazi prostrana čatrnja s bistom vodom, a sa sjevera mjesto je potpuno zaštićeno strmim

liticama koje štite dom i od najjače bure. Obilje vode, zemlje i vegetacije okružene vrletnim visovima idealna je okolica planinarskog doma. Mjesto samog doma sjecište je najvažnijih planinarskih staza koje povezuju sve strane Mosora. Izgradnjom doma omogućen je posjet svim važnijim mosorskim vrhovima. U sporazumu s Hrvatskim planinarskim društvom iz Zagreba, podružnica Mosor je prvo planirala sagraditi prizemnicu s potkrovljem međutim kasnije su odlučili da podignu veći dom koji može pod svoj krov primiti više planinara i posjetitelja. Zato je Mosor stao prikupljati sredstva za veći i udobniji dom.

Izvor: Arhiva HPD-a Mosor

Dana 24.11.1929. godine obavljen je svečani čim polaganja i posvete kamena temeljca za

budući planinarski dom. Tom je slavlju prisustvovao veliki broj planinara iz Splita i okolice kao i predstavnika tadašnje vlasti. Prije svečanog čina predsjednik prof. Girometta održao je govor u kojem je istakao značaj ovog radosnog događaja. U svom nadahnutom govoru između ostalog rekao je „Svi oni koji će ovom Domu zalaziti, ma koje vjere ili narodnosti oni bili, svi će biti prožeti istim čuvstvima ljubavi prema vama, kao i mi. U svakoj, dakle, prigodi treba da prema planinarima iskažete ljubav, susretljivost i gostoljubivost jer su oni najbolji vaši prijatelji. Mi gradimo ovaj Dom da bude moguće što podesnije nauživati se sunca, zraka i planine pa i da nam on bude za nevremena sigurno zaklonište, dok će Dom nama planinarima biti u tolikoj koristi, dotle se on uglavnom gradi u korist vašu i vaše djece, jer ono što su ceste i željezničke tračnice za nizinu, to su su planinarske kuće za planinu. Jedna sama planinarska kuća kadra je da planinu oživi i usreći.“

Sa činom posvete i polaganja kamena temeljca bio je povezan i „šumski dan“ pa su planinari, uzvanici i seljaci po uputi inž. Begovića na uspomenu ovog svečanog dana zasadili u okolini doma više stotina borića. Šumski dani organizirali su se godinama pa je nakon par godina dom bio okružen zelenom borovom šumom što je još više podiglo njegovu vrijednost i privlačnost. Ta vrijedna aktivnost traje i do današnjih dana, a posebno je aktualna baš u naše vrijeme kad je nakon katastrofalnog požara 2017. godine izgorjela cijela južna padina Mosora. Nakon požara vrijedni mosoraši u više navrata organizirali su Šumske dane i pošumljavala se okolica planinarskog doma.

Planinarski dom na vrhu Gleditskog vrha, 1935. godine. (Foto: M. B. / Arhiv)

Štampano i objavljeno uz pomoć Ministarstva kulture i turizma Republike Hrvatske i Ministarstva turizma i prometa Republike Slovenije

Autorica: Zana Hirkač
TUŽNI DOGAĐAJI

Najtužnija godina u povijesti doma, ne računajući razaranje u ratu, bila je 2018., kada su u istom danu od infarkta preminula braća Milan (Miki) i tri godine stariji Aleksandar (Bugi) Stamenov, dobre duše doma i Mosora. Miki je na izvoru pokraj doma uzeo vodu i srušio se, a kad je Bugi to vidio, srce mu se slomilo od tuge i otišao je za bratom. Nedugo nakon toga, nedaleko od doma od infarkta je umro i zaslužni mosoraš Damir Mihanović Miha. Godinu ranije okolicu Splita zahvatio je katastrofalan požar koji je poharao cijelu južnu padinu Mosora. Vatra je krenula i prema domu u kojem je bio domar Špiro Gruica. Na njegov poziv stigli su pripadnici HGSS-a i probijali se kroz vatru kako bi spasili dom. Cijelu su ga noć nadljudskim naporima branili, dok vjetar nije spasonosno promijenio smjer. Danima nakon toga mosoraši su stražarili u domu, a idućih godina organizirali su pošumljavanja oko doma kako bi obnovili zelenilo.

MANIFESTACIJE OKO DOMA

U domu je uvijek veselo. Smijeha i šala ne nedostaje. Dom su obilazili prirodoslovci, profesori, naučnici kao i planinari kako iz Hrvatske tako i iz drugih zemalja. Najpoznatija manifestacija, koja je prije nekoliko godina ponovno obnovljena je „100 žena na Mosoru“. Prvi uspon je bio davne 1974. g. po uzoru na slovenski uspon „100 žensk na Triglav“. Uz nekoliko kratkih prekida

uspon se održavao tradicionalno za Međunarodni dan žena i svaki je predstavljao nezaboravnu iskustvo. Svi učesnici su se poslije okupljali oko doma na toplom čaju, najboljem grahu i veselju uz svirku i pjesmu. U zadnjih nekoliko godina na Ljuvaču, livadi ispod doma, održava se Mosor Film Festival.

DOMARI

Od otvorenja 1931. do 1965. godine dom je imao plaćenog stalnog domara, sve dane u tjednu. Tada je pokraj doma postojala mala meteorološka stanica gdje je trebalo očitavati podatke. Zanimljivo je da su alpinisti HPD-a Mosor početkom 1970-ih na godinu i pol preuzeli dežurstvo u domu kako bi zaradili za kupnju kombija za vrlo uspješnu 1. splitsku alpinističku ekspediciju Spitzbergen '73, na kojoj je jedan dotad neosvojeni vrh nazvan - Mosor.

Autorica: Žana Hrkać

Među brojnim domarima na Mosoru posebno se ističe obitelj današnjeg domara Špire Gruice, koja je ondje s manjim prekidima pune 42 godine (slično kao Vukušići na Zavižanu, op. ur.). Špiro je već kao dijete pomagao roditeljima domarima. Najviše pamti kako ga je otac prvi put ostavio samog da dežura u domu, a imao je tek 12 godina - nikada neće zaboraviti strah hoće li uspjeti čuvati dom i biti na usluzi planinarima.

Kad nitko ne može doći do doma, dolazi Špiro sa svoja dva magarca, bez kojih bi opskrba bila nemoguća. Godine 2017. na Sveta tri kralja na Mosoru je bilo -14 °C uz orkansku buru. Špiro je nazvao novinara Jadrana Marinkovića na Radio Split i zamolio neka apelira na slušatelje da ne dolaze u dom. Kad ga je Jadran upitao kako je onda on došao, Špiro je odgovorio: „Imam ja svoje pute.“ Jednom je po noći i magli vodio svoju djecu te mu je kći Ana rekla: „Hvala ti tata na ovom iskustvu koje nitko od mojih prijatelja neće doživjeti.“ Špiro Gruica je 2003. godine proglašen najboljim domarom u Hrvatskoj, a 2018. je na portalu Dalmacija Danas nominiran za osobu godine. I danas dočekuje i uveseljava sve koji dođu u dom.

KAKO DOČI ORIJENTIRATI SE

